קו לעובד
Worker's Hotline
عنوان العامل

דו״ח ביניים – פילוח פניות עובדי קבלן לעמותת קו לעובד

2013-2014

אוגוסט 2014

רשם: מרטין וילר, רכז תחום עובדי קבלן

קו לעובד הגנה על זכויות עובדים

תל אביב **נחלת בנימין 75, ת.ד. 2319 תל- אביב יפו 61022** **טל: 03-6883766** **פקס: 03-6883537**
חיפה הרצל 18, חדר 224, חיפה 33121 טל: 04-8643350 פקס: 04-8644238
נצרת מרכז הבשורה - איזור המעיין, ת.ד. 2694, נצרת 16126 טל: 04-6082228 פקס: 153-4-6082228

אתר: www.kavlaoved.org.il | דוא"ל: email@kavlaoved.org.il

קו לעובד / Worker's Hotline / عنوان العامل

הקדמה

טטיאנה היא עובדת ניקיון בקופת חולים במרכז הארץ. היא עלתה לארץ מבריה"מ לשעבר ומועסקת באותו מקום ובאותה העבודה, עוד מסוף שנות ה-90. טטיאנה ו-8 חברותיה לעבודה, כולן מהגרות מבריה"מ ומאתיופיה, מועסקות מיומן הראשון בעבודה באמצעות קבלן שירותי ניקיון. קופת החולים, מזמין השירות, איננה המעסיק הישיר שלהן. אף על פי כן, לטטיאנה וחברותיה הוקצו חדר ומטבח במתחם קופת החולים והן באות במגע ישיר בעיקר עם עובדי ועובדות מזמין השירות.

ברבות השנים התחלפו מעסיקיה של טטיאנה – חברת קבלן באה והלכה, בממוצע של פעם בשנתיים. יחד עם זאת, ולמרות העובדה כי לטטיאנה וותק של 16 שנה במקום העבודה, מעולם לא עלה שכרה על שכר המינימום ולא נצבר לה ותק במקום העבודה. פרקטיקה זו, המכונה "איפוס וותק", מהווה עבירה על חוקי העבודה וההסכמים הקיבוציים. כתוצאה מכך טטיאנה לעולם תיחשב עובדת חדשה שאינה צוברת זכויות. כאילו רק אתמול בבוקר החלה את עבודתה.

השנים האחרונות סימנו מפנה משמעותי בתנאי ההעסקה של עובדים ועובדות במשק ובמודעות לזכויות; לו דו"ח מצב זה היה נכתב לפני עשור, היה המצב חמור משמעותית. תמורות שונות בעולם העבודה הביאו ל שיפור מצבם של עובדי ועובדות הקבלן בישראל. יחד עם זאת, מספרם הולך וגדל ונגע ההעסקה הפוגענית עודנו מאיים על מרביתם.

בדו"ח ביניים זה יובאו סקירה תמציתית ופילוח פניותיהם של עובדי הקבלן לעמותת "קו לעובד" בשנים 2013-2014. המטרה איננה רק להציג את הגיוון שבהפרות החוק, כי אם בעיקר לנסות ולאפיין פגיעה זו. בתקווה שהבנה בהירה יותר של ההפרות תאפשר למערכות אכיפת החוק השונות במדינה לטפל בהן ביתר הצלחה.

מרטין וילר

רכז תחום עובדי קבלן

עמותת "קו לעובד"

קו לעובד הגנה על זכויות עובדים

תל אביב נחלת בנימין 75, ת.ד. 2319 תל- אביב יפו 61022 טל: 03-6883766 פקס: 03-6883537

חיפה הרצל 18, חדר 224, חיפה 33121 טל: 04-8643350 פקס: 04-8644238

נצרת מרכז הבשורה - איזור המעיין, ת.ד. 2694, נצרת 16126 טל: 04-6082228 פקס: 153-4-6082228

אתר: www.kavlaoved.org.il | דוא"ל: email@kavlaoved.org.il

קו לעובד
Worker's Hotline
عنوان العامل

רקע – פניות עובדי קבלן לעמותת קו לעובד

בכל שנה פונים לעמותת קו לעובד מאות עובדי ועובדות קבלן – בין אם על ידי הגעה לקבלת הקהל של העמותה, בין אם ביצירת קשר עם איש השטח הייעודי לעובדי קבלן, ובין אם באמצעות "קו טלפוני חם" או תיבת המייל הייעודית שמפעילה העמותה.

בשנים 2013-2014 טיפלה העמותה בכאלף עובדי ועובדות קבלן, רובם מועסקים בענפי הניקיון והשמירה. ניתן לראות כי עם השנים הופכות הפניות מגוונות יותר. אוכלוסיית העובדים המועסקים על ידי מתווך, קרי בצורות של העסקה עקיפה, כוללת כיום לא רק עובדי ועובדות שמירה וניקיון, כי אם גם עובדות הוראה, אנשי מחשוב, עובדי היי טק וכיוב'. נציגים של מגזרים אלו פנו אל עמותת קו לעובד בשנים האחרונות, אולם ניכר כי לאחרונה, עם התרחבות מודלים של העסקה עקיפה, מבקשים גם עובדים ממגזרים חדשים לעמוד על זכויותיהם. יחד עם זאת, חשוב לסייג, כי עדיין מרבית הפניות בתחום עובדי הקבלן מגיעות אל העמותה מקרב עובדי ועובדות קבלן בתחום הניקיון והשמירה.

בכוונתו של דו"ח זה להציג את ההפרות הנפוצות ביותר כיום בקרב אוכלוסיות אלה. חשוב לציין כי בשנים האחרונות חלו תמורות חשובות מבחינת סוג ההפרות הנפוצות של זכויות עובדי הקבלן. כך, להבדיל מהמצב אשר אפיין את שוק עבודה בישראל בראשית שנות ה-2000, אז תופעות כגון פיטורי עובדים לקראת תום עבודתם הראשונה או הימנעות מוחלטת מביצוע הפרשות לקרן פנסיה היו עניין שבשגרה, כיום הפכו אלה לתופעות נדירות יחסית. להבדיל, מדיניות של הטלת קנסות (שהיא אסורה על פי חוק), עודנה נפוצה בצורה מסוימת אולם ניכר כי אף היא תופעה המצויה בסכנת הכחדה. ההבחנה בין שני סוגי הפרות אלו נובעת מההשלכות העמוקות שיש בהן כלפי העובדים המנוצלים; אין דין עובד אשר קיבל קנס נקודתי כדין עובד שעם הגיעו לגיל הפרישה יגלה כי קופת הפנסיה שלו ריקה.

קו לעובד הגנה על זכויות עובדים

תל אביב **נחלת בנימין 75, ת.ד. 2319 תל- אביב יפו 61022** **טל: 03-6883766** **פקס: 03-6883537**
חיפה הרצל 18, חדר 224, חיפה 33121 טל: 04-8643350 פקס: 04-8644238
נצרת מרכז הבשורה - איזור המעיין, ת.ד. 2694, נצרת 16126 טל: 04-6082228 פקס: 153-4-6082228

אתר: www.kavlaoved.org.il | דוא"ל: email@kavlaoved.org.il

מהן ההפרות הנפוצות ביותר?

חלק זה יציג את ארבעת ההפרות הנפוצות ביותר בקרב עובדי קבלן, אשר עליהן מצביע במובהק ניתוח הנתונים שנאספו בעמותת "קו לעובד" במהלך השנים 2013-2014. כאמור, יש בניתוח הנתונים כדי להציג שינוי מגמה ביחס לשנים קודמות, כמפורט בהמשך.

1. איפוס וותק: 660 פניות אשר התקבלו בעמותה.

איפוס וותק הינה פרקטיקה הנהוגה בקרב מרבית מקומות העבודה בישראל בהם מועסקים עובדי קבלן, ולפיכך עלה הנושא בקרב מרבית הפונים אל העמותה. קטגוריה זו מצביעה על מצב בו כי כל אימת שמתחלף מעסיק באותו מקום עבודה, הוותק של העובד מתאפס, כך שעובדי הקבלן נחשבים "עובדים חדשים". כך מאבדים עובדים באחת את כל הזכויות שנצברו להם לאורך השנים. יש לציין כי תחלופת מעסיק במקום עבודה הוא נוהג נפוץ בגופים המעסיקים עובדי קבלן, שכן ההתקשרויות החוזיות בין מזמיני השירות לקבלני השירותים קצובות בזמן ולעיתים מזומנות מחליט מזמין שירות לסיים התקשרות. במצב שכזה, עם בואו של קבלן חדש, לא נהוג לקחת בחשבון את הוותק הקודם לעניין הזכויות הנצברות.

2. הפרשות חלקיות לפנסיה: 610 פניות אשר התקבלו בעמותה.

קיימות שתי דרכים מרכזיות עבור מעסיק מנצל להימנע מהפרשות מלאות לפנסיה – הראשונה היא הפרשה שלא בהתאם להוראות ההסכם הקיבוצי הענפי, כלומר אחוז הנמוך משמעותית מן המחויבות הנובעת מהוראות ההסכם. אפשרות שנייה, נפוצה יותר, היא חישוב שגוי של השכר הקובע לפנסיה כך שלא יכלול מרכיבים הדרושים לביצוע חישוב הזכאות להפרשות פנסיוניות. על ידי כך מבקשים מעסיקים רבים לחסוך כסף באופן שלא יעורר את חשדם של העובדים, אשר רואים בתלוש השכר הפרשות כלשהן לפנסיה, ומסיבות הנובעות מאי היכרותם עם החוק, מניחים הם כי מדובר בחישוב תקין.

3. <u>הרעת תנאי העסקה</u>: 582 פניות אשר התקבלו בעמותה.

עובדים ששכרם נפגע, אם כתוצאה מצמצום בהיקף המשרה ואם כתוצאה מהורדה בשכר השעתי, הם עובדים שהורעו תנאי העסקתם. רוב התלונות שהתקבלו במשרדי קו לעובד הנוגעות להרעה משמעותית בתנאי ההעסקה מתייחסות לעובדי השמירה במוסדות החינוך, אשר אינם מועסקים בקיץ בשל הפסקת עבודה הנכפית עליהם או בשל צמצום המשרה למינימום, פועל יוצא של סגירת מוסדות החינוך במועדי חופשת הקיץ. לצד תופעה רווחת זו, עובדים רבים דיווחו כי מעסיקם צמצם באופן חד צדדי את היקף המשרה בו הועסקו או לחילופין, הוריד את שכרם השעתי, ובכך גרם לפגיעה משמעותית במצבם הכלכלי.

4. <u>אי תשלום שכר מינימום</u>: 200 פניות* אשר התקבלו בעמותה.

כל 200 הפניות הנוגעות למקרים בהם המעסיק שילם שכר שעתי הנמוך משכר המינימום הקבוע בחוק, שהתקבלו בעמותה ואשר מוזכרות בדו"ח זה, מתייחסות למקום עבודה מסוים (מפעל באזור תעשייה ירושלמי) בו כלל העובדים השתכרו כ-5 ₪ מתחת לשכר המינימום הקבוע בחוק (שכר שעתי של כ- 17 ₪ בלבד). תלונות על הפרת חוק שכר המינימום אינן אופייניות בהיקף נרחב בקרב עובדים ישראלים וניכר כי מרבית המקומות המעסיקים עובדי ניקיון ושמירה ואשר נבדקו על ידי "קו לעובד" מקפידים על תשלום שכר מינימום לעובדים.

** <u>הערה</u> – סעיף 4: "אי תשלום שכר מינימום" לא מייצג בהכרח הפרת חוק נפוצה ונהוגה בקרב עובדי הקבלן בזמנים אלו. העובדה כי ב- 200 מתוך כלל הפניות הללו מדווחים העובדים על הפרה של חוק שכר מינימום אינה בהכרח מייצגת מצב רווח, שכן המדובר הוא בפנייה קבוצתית חד פעמית וייחודית אל העמותה, ויתכן ויש בכך כדי להטות את הממצאים. יחד עם זאת בחרנו להציג את הנתון כהווייתו שכן יתכן ופגיעה זו מאפיינת קבוצת אוכלוסייה זו, אשר נגישותה לגורמי אכיפת חוק ישראליים היא נמוכה (המדובר בקבוצת עובדים פלסטינים תושבי השטחים שהועסקו תחת מעסיק ישראלי בשטחי ישראל)*

5. <u>אי תשלום פיצויי פיטורים</u> : 131 פניות אשר התקבלו בעמותה.

המקרים הנפוצים ביותר בהפרות הנוגעות לתשלום פיצויי פיטורין לרוב נוגעים לעובדים אשר הועסקו על ידי קבלן שירות שסיים התקשרות חוזית עם מזמין שירות ומחויב לפי ההסכם הקיבוצי בענף הניקיון בתשלום פיצויי פיטורים לעובדיו, אך מפר התחייבות זו, או לחילופין מעסיק אשר ביקש לסיים יחסי עבודה עם עובדיו אך נמנע מלשלם להם את פיצויי הפיטורים המגיעים על פי חוק מסיבות שונות. במקרה כזה נוהגים מרבית המעסיקים לגרום לעובדיהם לעזוב את העבודה ביוזמתם או להבטיח שיבוץ מחדש באתר חלופי, ועל ידי כך להימנע מתשלום הפיצויים.

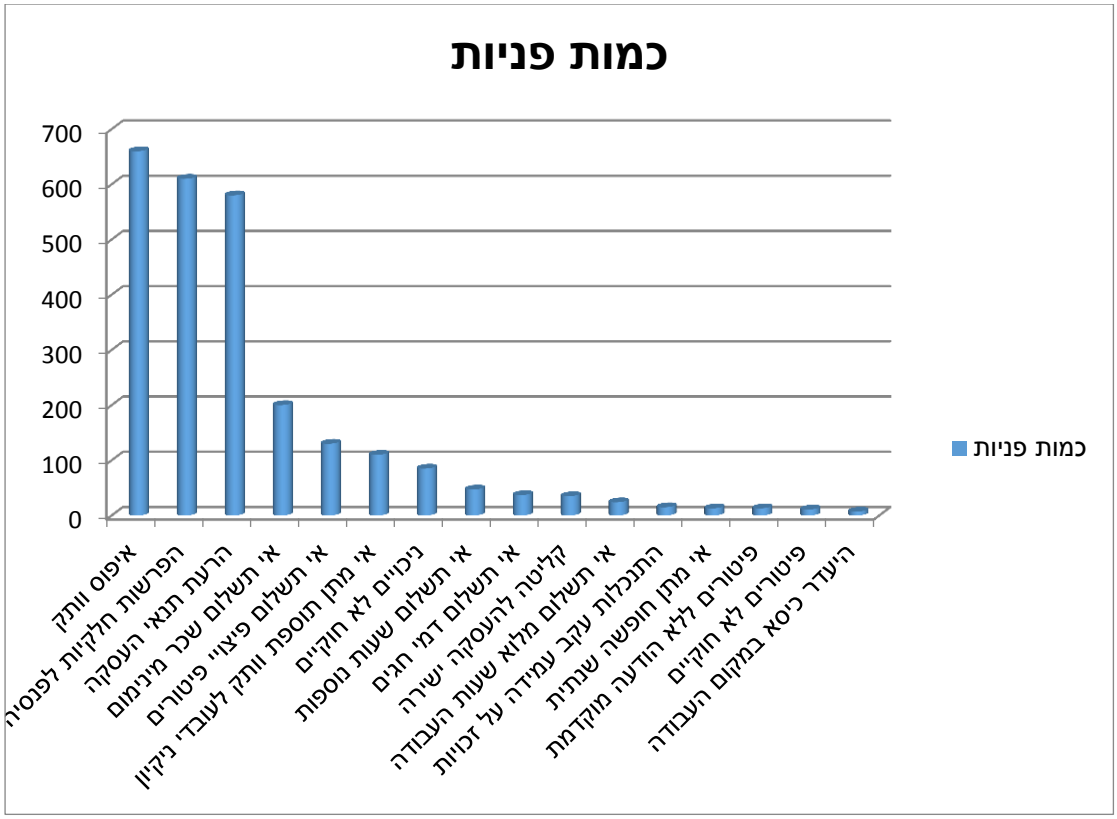

פירוט מלא של כלל ההפרות:

א. איפוס וותק - 660 פניות: מרבית העובדים אשר פנו לעמותה דיווחו כי כל אימת שמתחלף מעסיק באותו מקום עבודה, הוותק שצברו "מתאפס" והם נחשבים עובדים חדשים.

ב. הפרשות חלקיות לפנסיה - 610 פניות: הפרשה שלא בהתאם להוראות ההסכם הקיבוצי הענפי ובשיעור נמוך יותר, או חישוב שגוי וחסר של רכיבי השכר הקובע לפנסיה.

ג. הרעת תנאי העסקה - 582 פניות: עובדים ששכרם נפגע אם כתוצאה מצמצום בהיקף המשרה ואם כתוצאה מהורדה בשכר השעתי. רוב התלונות נוגעות לעובדי השמירה במוסדות החינוך שלא מועסקים בחודשי "החופש הגדול" ובחגים בשל הפסקת עבודה או צמצום המשרה למינימום.

ד. אי תשלום שכר מינימום - 200 פניות: מקרים שבהם המעסיק משלם שכר שעתי אשר נמוך משכר המינימום הקבוע בחוק.

ה. אי תשלום פיצויי פיטורים - 131 פניות: הקבלן סיים התקשרות עם מזמין השירות או ביקש לסיים יחסי עבודה עם עובדיו, אך נמנע מלשלם להם את פיצויי הפיטורים המגיעים על פי חוק. במקרים אלו נוהגים מרבית המעסיקים לגרום לעובדיהם לעזוב את העבודה בעצמם או להבטיח שיבוץ מחדש באתר אחר (במקרים של סיום התקשרות).

ו. אי תשלום תוספת וותק לעובדי ניקיון - 110 פניות: מרבית עובדי הניקיון אשר פנו אל העמותה דיווחו על כי מעסיקיהם מעולם לא שילמו להם תוספת וותק של 0.35 ו-0.46 אגורות כמתחייב בהסכם הקיבוצי בענף הניקיון.

ז. ניכויים לא חוקיים - 85 פניות: קנסות או ניכויים מהשכר. ניכויים לא חוקיים רווחים כוללים בין השאר הורדת סכומים קבועים לכאורה עבור דמי מתנות, קרן רווחה פיקטיבית, ועד עובדים אשר אינו קיים בפועל וכיוב'.

ח. אי תשלום מלוא השעות הנוספות - 47 פניות: מקרים בהם המעסיק נמנע מלשלם לעובדיו גמול שעות נוספות באופן כזה שהחישוב עבורן מסתמך על השכר השעתי תוך התעלמות מהחובה לשלם תוספת על עבודה בשעות נוספות.

ט. אי תשלום דמי חגים - 37 פניות: עובדים אשר נאמר להם כי אינם זכאים כלל ובאופן גורף לדמי חג או עובדים שעתיים אשר קיבלו דמי חגים באופן חלקי, משום שהמעסיק

נמנע במכוון מלשבצם באחד הימים שסביב החג (יום לפני או אחרי, בהתאם להוראות צו ההרחבה לעניין דמי החגים) .

י. פנייה במטרה להיקלט בהעסקה ישירה - 35 פניות: פנייה לעמותת "קו לעובד" במטרה שזו תסייע לעובדים לפעול אל מול מזמין השירות לצורך קליטתם כעובדים מן המניין.

יא. אי תשלום מלוא שעות העבודה - 24 פניות: עובדים אשר מעסיקם נמנע מלשלם להם את מלוא השעות אותן ביצעו בעבודתם.

יב. התנכלות עקב התארגנות או עמידה על זכויות - 15 פניות: מקרים בהם התעקשות העובדים לעמוד על זכויותיהם מול המעסיק, בין אם במהלך של התארגנות ובין אם בפעילות ארגונית יומיומית אחרת, הביאה לפיטוריהם או לפגיעה בתנאי העסקתם.

יג. פיטורים ללא הודעה מוקדמת- 13 פניות: כאשר עובד מפוטר באופן מיידי ללא הודעה מוקדמת וללא שכר על תקופה ההודעה.

יד. אי מתן חופשה שנתית - 13 פניות: עובדים אשר מעסיקם טוען בפניהם כי אינם זכאים כלל לחופשה בתשלום או שהוא פודה בכסף את החופשה ובכך לא מאפשר לעובדיו יציאה דה פקטו לחופשה.

טו. פיטורים לא חוקיים - 13 פניות: פיטורים אשר אינם כוללים מרכיב של הודעה מוקדמת, שימוע או שנעשו משום ניסיון של המעסיק לפגוע בעובד.

טז. היעדר הפרשות לפנסיה - 9 פניות: עובדים אשר מעולם לא הופרשה להם פנסיה. ויודגש: אין המדובר בעובדים אשר הופרשה להם פנסיה באופן חלקי, תופעה נפוצה הרבה יותר (ראה סעיף ב').

יז. אי תשלום שכר או עיכוב משכורת - 8 פניות: מעסיק אשר נמנע מלשלם לעובדיו משכורת או אשר עיכב את השכר בצורה משמעותית.

יח. היעדר כיסא במקום העבודה - 7 פניות: קופאיות ועובדי שמירה אשר פנו לעמותה ודיווחו כי המעסיק לא מעמיד לרשותם כיסא כמתחייב לפי חוק.

קו לעובד
Worker's Hotline
عنوان العامل

סוף דבר

בשנים האחרונות התחוללו תמורות מרחיקות לכת בעולם העבודה בישראל, אשר באות לידי ביטוי באופי פניות העובדים אשר התקבלו בעמותת "קו לעובד" בשנים 2013-2014. יחד עם זאת, ניכר כי עובדי ועובדות הקבלן במשק עודם סובלים מהפרות שונות של החוק, ובראשן, הפרקטיקה המוכרת של "איפוס וותק", אשר גוזרת על עובדים עבודה בשכר מינימום לכל חייהם. בעיה זו נפוצה בקרב מרבית העובדים והיא אחת הרעות החולות בענפי ההעסקה הקבלנית.

עמותת "קו לעובד" קוראת לרשויות האכיפה ולארגוני העובדים להידרש לתופעות אלו ולפעול יחד במטרה לצמצמן ככל שניתן. כך למשל, מומלץ לכונן מנגנונים אשר יאסרו על קבלן שירות נכנס להתייחס אל עובדים וותיקים כאילו מדובר בעובדים חדשים; התייחסות מפורשת לתופעה זו, בין אם בחקיקה ובין אם בהטמעה בהסכמים קיבוציים ענפיים ו/או הנחיות מטעם המדינה, יסייעו בקידום פתרונות לבעיה זו.

בהתייחס לסוגיית הפגיעה המערכתית בעובדי הקבלן במוסדות החינוך, אשר שכרם נפגע בשל אי העסקתם בזמן החופש הגדול, קוראת עמותת "קו לעובד" למדינה לפעול לפתרון בעיה זו על ידי תקצוב מכרזי השמירה והניקיון במוסדות החינוך למשך של 12 חודשים בשנה במקום 10 חודשים כיום; רק כך יובטח כי עובדים אלו יקבלו שכר עבור תקופה בה נבצר מהם, שלא בטובתם, לפרנס עצמם ומשפחתם.

נוסף על כך קוראת עמותת "קו לעובד" לרשויות האכיפה להגביר את אכיפת חוקי העבודה בקרב אוכלוסיות אשר בקרבן הפגיעה עמוקה יותר מאשר בקרב כלל הציבור, בדגש על עובדים בני המגזר החרדי ועובדים פלסטינים המועסקים בשטחי ישראל. בהתייחס לשאר התופעות אשר נסקרו בדו"ח זה, קוראת העמותה למשרד הכלכלה להרחיב את היקף פעילותו במלאכת אכיפת חוקי העבודה במטרה למגר תופעות אלו כליל, ולרווחת כלל העובדים בישראל.

מרטין וילר, רכז תחום עובדי קבלן, יולי 2014.

קו לעובד הגנה על זכויות עובדים

תל אביב **נחלת בנימין 75, ת.ד. 2319 תל- אביב יפו 61022** **טל: 03-6883766** **פקס: 03-6883537**
חיפה הרצל 18, חדר 224, חיפה 33121 טל: 04-8643350 פקס: 04-8644238
נצרת מרכז הבשורה - איזור המעיין, ת.ד. 2694, נצרת 16126 טל: 04-6082228 פקס: 153-4-6082228

אתר: www.kavlaoved.org.il | דוא"ל: email@kavlaoved.org.il